

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

**Diana, Antonino
Lugduni, M. DC. LXXX.**

60. An stante Bulla Pij V. de censibus, sit licitus census irredimibilis? Ex
part. 10. tra. 12. & Mis..2. res. 3.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76413)

Ex quo sequitur, quod expensionibus non solutis, ubi Bulla Pij V. non est vltu recepta, potest quis redditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere. Et nota ut, quod potest census institui in re, qua non reddit tantam utilitatem, quantum habet census. Ex p. 1. r. 8. Ref. 44.

§. 10. Negatiue respondent, etiam in foro conscientie, Filliucius 1. 2. r. 1. p. 1. c. 3. n. 306. Salas de cens. dub. 1. num. 11. & multalij penes ipsos.

2. Sed contraria sententia, quoad forum interius, vltu est mihi semper probabilior: & ita docet Malderus in 2. 2. tract. 5. c. 5. dub. 6. Ioan. de la Cruz in direct. conscient. part. 1. precept. 7. q. 6. dub. 3. concl. 1. Lessius lib. 2. c. 22. dub. 1. n. 80. Nauarrus comment. de vsu n. 88. & 1. 1. Bonifignius tract. de censu. 5. n. 5. & Bartholomaeus à S. Fausto in speculo Confessor. disp. 18. q. 19. & 21. qui citat Valentiam, Salonium, & Palatium.

3. Vnde noster P. Megala in 2. 2. lib. 2. c. 7. q. 2. n. 57. ita asserit: [Inferitur, in foro conscientie validum esse contractum censualem, quotiescunque ita fuerit celebratus, vt de iure nature teneat, & nullam iniustitiam, aut fraudem contineat; licet deficiat aliqua solemnitas requisita à Bulla Pij V. quae solum ad vitandas fraudes, non autem ad iustitiam contractus, sit necessaria. Et consequenter inferitur, in foro conscientie contractum hunc valere, licet non seruetur solemnitas soluendi pecuniam numeratam coram Notario, & testibus; cum talis solemnitas necessaria non sit ad iustitiam contractus; si tamen verè, & realiter solutio prius facta sit. Ex hoc existimo verum in foro conscientie, etiam post latam sententiam de nullitate contractus in foro exteriori; cum enim sit tunc ipsa sententia in praesumptione culpae, & fraudis fundata, propterea fundantur omnia iura disponentia de re iudicata, vt in cap. cum inter. de re iudic. in conscientie foro locum non habet, cum in ea solum veritas sit attendenda.] Ita docet, vt semper asserit, Megala.

4. Idem etiam docuit Emmanuel Sà verbi censur. num. 3. ita asserens: Quaedam in dicta Bulla prohibentur ob praesumptionem fraudis, quae si abint, validus est contractus. Itaque potest pretium non statim solui, & prius solui, &c. Itaque, cum Pontifex damnet census celebratos, non numerata pecunia tempore celebrationis, ad obuiandum fraudibus, quae contingere solent in contractibus aliter celebratis; si probetur, fraudem nullam intercessisse, sed antea pretium iustum debitum fuisse ratione pecuniae mutuo acceptae, vel alterius rei aequivalentis; validus, & iustus erit talis contractus: pecuniae enim nomine aequivalentia comprehenduntur, vt patet in leg. pecunias, ff. de verb. signif. & in leg. quae ff. de iure dotis. Quae verò de iure naturae, seculis Bullis Pontificiis, in contractu censuali sunt necessaria, haec sunt vt notauit Lessius lib. 2. c. 22. dub. 1. n. 74. aequalitas secundum aestimationem inter censum, & pretium: & si aliqua grauamina hinc inde praeter naturam contractus per pacta accessoria imponantur, ea praudentis arbitrio debite compensentur: Bullam verò Pij V. non esse in hoc Regno Siciliae vltu receptam, notauit etiam idem Lessius dub. 13. num. 99.

5. Ex quo sequitur, quod expensionibus non solutis potest quis in hoc Regno redditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere: quod est valde notandum. Et ita docet Salas, ubi supra, de censibus, dub. 8. n. 13. qui citat Rodericum, & Nauarrum. An verò census possit constitui ex pecunia credita, aliqui affirmant: ita Sotus de iust. lib. 6. q. 5. art. 1. Alij verò negant: ita Lopez de contract. lib. 1. c. 59. Et hanc opinionem probabiliorum putat Faustus in speculo Confessor. disp. 18. q. 1. n. 2. Erit igitur opinio Soti probabilis, sed ubi Bulla Pij V. non est vltu recepta: nam in dicta Bulla id expressè vetatur.

6. Notandum est etiam pro fine huius Resolutionis, quod licet aliqui non admittant, quod possit census institui in re, quae non reddit tantam utilitatem, quantum habet census; tamen hoc fieri posse concedit dictus Sotus, ubi supra, cum Conrado de contract. q. 88. concl. 12. & Couarruua lib. 3. var. c. 7. num. 6.

RESOL. LX.

An statim Bulla Pij V. de censibus, sit licitus census irredimibilis? Ex p. 10. r. 12. & Misc. 2. Resol. 3.

§. 11. Negatiuam sententiam tenet Duardus de cens. in Proem. q. 28. n. 31. Ioannes Vviggers de iust. & iur. 5. c. 8. dub. 3. n. 8. Rebellius de iust. lib. 10. q. 7. n. 3. Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugos. 2. disp. 27. sect. 7. n. 112. qui citat Bonacinum, & Virginium; & adducit rationem. Quia Bulla Pij V. agit vniuersaliter de omnibus censibus in posterum erendis; & hos omnes dicit tales debere esse, vt possint semper à venditore eodem pretio redimi, non obstante quolibet pacto, quo sibi eiusmodi facultatem auferat. Cum ergo in censu irredimibili adsit pactum expressum, quo eiusmodi facultas redimendi directè aufertur; consequens est, vt tale pactum praedicta clausula omnino prohibeatur.

2. Sed ego, his non obstantibus, affirmatiue sententiae adhaereo tanquam communiori; & illam tenent ex Theologis Societatis Iesu Molina de iust. tom. 2. disp. 385. & 391. n. 9. Salas de contract. de censur. c. 12. n. 4. Dicastillus de iust. 1. 2. r. 11. disp. 1. dub. 3. n. 116. Escobar in Theol. mor. tr. 3. Exam. 6. c. 2. n. 55. Baunius in Theol. mor. 1. 3. lib. 1. r. 3. q. 9. Lessius de iust. 1. 2. c. 22. dub. 12. n. 92. & Filliucius 1. 2. r. 3. c. 3. n. 316. vt patet ex nota marginali. Hanc nostram sententiam praeter Theologos citatos ex Societate, tenet etiam Villalobos in Summa, 2. r. 23. diff. 9. n. 30. ubi sic ait: [Mas hafe de aduertir, que el censo perpetuo que se suele poner à mayor precio, no se comprehende en esta clausula, por la epiqueya, que no es creyble, que quisó Pio Quinto quitar esta manera de censo de la Republica Christiana; en especial que solo habló de los censos, de que hablaron Martino Quinto, y Calixto Tercero, como consta del Proemio: y ellos no hablaren de los perpetuos, y siempre se han tenido por licitos en la Iglesia. Y así lo declaran la costumbre.] Ita ille, cui adde Caspensem in Cur. Theol. 1. 2. r. 19. disp. 1. sect. 7. n. 37. Malderus de iust. 1. 5. c. 5. dub. 9. Tullench in Decalog. 1. 1. 7. c. 2. dub. 4. n. 1. Megalam in 2. 2. iust. 1. 2. c. 7. q. 2. n. 119. Gesualdum in Theol. mor. 1. 3. r. 16. c. 2. n. 33. Serram in 2. 2. r. 1. q. 77. art. 4. dub. 4. Nauarrum de Vfur. n. 38. Lupum de Vfur. in lege 2. de Pañ. inter empt. comment. 2. n. 69. Mantium in Praludio belli civilis, de cens. p. 1. q. 2. n. 73. firmantes per Bullam Pij V. non omnes irredimibiles census reiici, sed eos tantum qui non emuntur multo plus, quam redimibiles: eos autem, qui iusto pretio emuntur per totum Christianum Orbem receptissimos tam generalibus verbis non tolli. Possunt etiam adduci pro hac sententia Salomius 1. 2. art. 4. de Cens. contr. 1. n. 2. & Valentia 1. 3. d. 5. q. 12. p. 1. 5. qui scripserunt post Bullam Pij V. & tamen census irredimibiles esse licitos, & iustos affirmant.

3. Probatur haec opinio, quia census redimibilis emptus iusto pretio, & cum aliis conditionibus requisitis, ex decreto Martini V. & Calixti III. iustus est, licet habeat aliquam speciem, vel effigiem mutui, propter pactum illum retrouendendi, quia est vera emptio, & venditio: sed in censu perpetuo nulla exitit species, vel effigies mutui, imò apertior est in eo propria ratio emptio- nis, & venditionis, cum pretium nunquam sit reddendum: ergo seruato in eo iusto pretio, & aliis requisitis

iuxta

iuxta propriam illius naturam & rationem contractus est iustus, apertiorque habens honestatem, & iustitiam, quam census redimibilis; Condicio enim, quae illi apponitur, ut sit perpetuus, neque efficit, quin ius illud, quod in huiusmodi contractibus emittitur, sit vera merces, & res venalis; neque obligatio, quam sibi quis imponit, efficitur iniqua, vel prohibita, eo quod sit perpetua; cum nil magis in usu, quam Ecclesiae, & Republicae accepto iusto pretio, aliquas perpetuas obligationes sibi imponere. Secundum, licet emere fundum, domum, & quancunque aliam rem in perpetuum: ergo & huiusmodi censum, & ius; cum sit illud commemorandum inter res, & bona immobilia. Tercio, licet instituire censum relictarium perpetuum traditis propriis bonis, relictarumque sibi aliqua perpetua pensione, illis imposita, recipienda in pecunia, vel fructibus; sed census perpetuus, etiam si instituitur oblato pretio super bona alterius; eadem omnino ratione se habet, & simile omnino ius est: ergo licet illum ita instituire. Confirmaturque communi omnium rationum usu, & potissime ex *c. Conquistus, de Religio. domib.* ubi census huiusmodi aperte approbatur. Et tandem si huiusmodi census perpetuus non esset contractus iustus, profecto essent dammandi innumeri praetati, Beneficiati, Religiosi, & alij Ecclesiarum Ministri, quorum innumeri doctrina, & sanctitate excelluerunt, quod vixerint ex iniuste acquisitis, cum in variis Ecclesiis, & Monasteriis, redditus ex quibus Praetati, & Clerici, ac Religiosi sustentantur, sint census perpetui; quidam a fidelibus bonis suis impositi, alij & non pauci ex aliis bonis Ecclesiarum, & Monasteriorum pretio iusto comparati. Quod certe prohibuissent Sancti Pontifices Romani, & Concilia generalia si huiusmodi census iniqui essent, & illiciti. Vnde sequitur, & clare apparet, nec Pium V. talem censum prohibuisse; quomodo enim praesumendum est, Pontificem voluisse damnare contractum communi calculo Doctorum approbatum ut iustum, & licitum? Non est igitur credibile, Pium V. tam generaliter verbis, & tam obiter census tam receptos in Republica Christiana tollere voluisse, praesertim cum in illis censent praesumptiones usurarum, ad quas extirpandas Sanctus Pontifex dictam Bullam edidit.

4. Restat modo respondere ad argumentum superius positum in favorem primae sententiae; & ideo respondet primò, in illis verbis Bullae Pij V. non esse inclusum censum perpetuum irredimibilem, sed tantum redimibilem ut docet Bannys in *Theol. mor. tom. 3. lib. 1. tract. 9. q. 10* quia ubi cessat ratio legis, cessat & ipsa: at Bulla faciendae causa cessat in censu perpetuo; ideo enim visum est Pontifici, praedictas circumstantias censibus apponere, quos redimibiles nominant, ut visus occurreret, earumque occasiones ac causas praecinderet, quas sibi multi ex emptione censuum redimibilium minori pretio, quam redimebantur, captandas credebant; cum id sibi licitum esse ob gratiam factam rem suam redempturis putarent; cessat hinc verò ratio; ergo, &c. Et ideo Sotus de *inst. lib. 6. q. 5. a. 1. conclus. 2.* Magister Serra, *tom. 2. in 2. D. Thoma. q. 77. a. 4. dub. 4.* & alij dicunt, in censibus perpetuis minorem esse usurae suspicionem, quam in temporalibus; quia in illis pretium nunquam est emptori reddendum: Ergo non est mirum, si Pontifex solum in sua Bulla inclusit census redimibiles, & non irredimibiles. Respondeo secundò, quod dato in verbis Bullae inclusos fuisse etiam census irredimibiles; dicendum est, non fuisse inclusos omnes, sed eos, qui non emuntur maledo pluris, quam redimibiles; hi enim sunt iniqui. Qui verò iusto pretio emuntur, cum per totum Orbem Christianum sint receptissimi; non est credibile, Pontificem illos abtulisse, sed solum in illa clausula loqui de censu redimibili; & generatim voluisse statuere, quod redimibilis debeat sic posse redimi; non autem quod etiam irredimibilis sic possit redimi.

5. Negandum est igitur adversariis id quod supponunt in argumento, nempe Pontificem in Bulla loquutum fuisse vniuersaliter de omnibus censibus, nam solum loquutus est de censibus, de quibus loquuti fuerant Martinus V. & Sixtus III. ut apparet ex Proemio Bullae Piana, secundum quod intelligenda sunt postea ea, quae in dispositione Bullae apponuntur: nam Proemium declarat decisionem ex *l. fin. ff. de her. inst. leg. Cum patet. §. Dulcissimis ff. de Legat. 2.* Molina de *Prin. in genit. Hispania, lib. 1. c. 5. n. 7.* Ioannes de la Cruz ait eius de *statu Relig. lib. 2. c. 2. dub. 3. concl. 1.* quod probat ex *c. not. Marcion. 1. q. 1. & cap. Sedulo, d. 38. & cap. Intelligentia. & cap. In his, de verb. signific. & in l. fin. ff. de hereditibus instituit.* & ibi Bartolus, Baldus, Angelus, & alij: Ergo dicendum est ex superius dictis, censum irredimibilem emptum iusto pretio non esse inclusum in Bulla Pij V. sicut antea non fuerat inclusum in Bullis Martini, & Sixti; tanquam censum iustissimum absque vlla vltura praesumptione; & ideo est approbatum ab omnibus Doctoribus, & a tota Republica Christiana. Et ita ego sentio, saluo, &c.

RESOL. LXI.

De quodam locatōni, contractu in praxi frequentissimo.
Ex part. 1. tract. 8. Resol. 89.

§. 1. **A** Romatarius quidam locavit omnia vasa, & medicamenta suae tabernae ad decem annos, illaque conductori tradidit certo pretio aestimata, cum expreso pacto, ut teneatur conductor singulis annis soluere decem pro centenario pretij aestimati, & in fine conductionis restituere vasa, & medicamenta eodē pretio aestimanda; quaritur, an talis contractus sit licitus?

2. Hic casus ponitur iisdem verbis a nostro Patre Megala in *conf. 85.* & illicitum esse, & usurarium ostendit: nam conductor contra iustitiam, & naturam contractus, etiam ad casus fortuitos obligatur, grauaturque ad subeunda omnia pericula rei locatae: quod in contractibus iustitia non est admittendum, nisi ad rationem huius periculi pensio minuatur; cum in eis aequalitas inter contrahentes seruanda sit.

3. His tamen non obstantibus, talem contractum licitum esse ostendit Causaleanus p. 2. *decis. 13. n. 66.* & ita fuisse decisum Papae, & Mediolani, anno 1582. de locatione facta per quendam Speciarium, de tota sua apotheca cum vasibus, domo, & medicinis; & aliis rebus quae in dicta speciarium asserviebantur alteri Speciarium cum aestimatione rerum, & pacto, quod finita locatōne deberet praestare apothecam cum dictis rebus aestimatis, & inventariatis restituere. Et ratio est: quia in dicta locatōne, (vnde patet responsio ad argumentum Megala,) licet periculum rerum apothecae sit conductori ex vi aestimationis, & numerationis ipsarum factarum, & sic in hoc transcendat dictus contractus terminos locatōnis, cui proprium est, pertinere periculum rei locatae ad ipsum locatorem; nihilominus manet locatō, quia sic actum est inter contrahentes, quemadmodum dominus habet dominium super deposito facto de pecunia non consignata in sacculo, sed numerata. Quia, licet ob initium talis pecuniae transierit in depositarium, vigore dictae numerationis, ut patet in *l. Lucius & in leg. dies sponsaliorum, §. qui pecunia. ff. de post. & l. quod si ab initio. ff. de reb. cred.* nihilominus manet depositum. Vnde, cum in dicto contractu maneat locatō, de cuius natura est, ut solvatur aliquid pro locatōne, merito ibi cessat omnis usura, quae solummodo committitur in contractu mutui realis, vel virtualis. Et ideo hanc sententiam, praeter Causaleanum citatum, tenet Ioannes Valer. in *differ.oriusque fori. v. Usura, differ. 3. n. 9.*

N * RESOL.